

tadbirlari/qattiq-maishiy-chiqindilarni-boshqarish-tizimlari-dunyo-va-
ozbekistonda-qanday-tartibda/

15. (Электрон ресурс) Комилова М. Республика ҳудудининг 91 фоизи санитар тозалаш хизматлари билан таъминланди / https://www.uza.uz/uz/posts/respublika-hududining-91-foizi-sanitar-tozalash-xizmatlari-bilan-taminlandi_353697 Мурожаат этилган сана: 15.03.2022 йил.

16. 5 июнь – Бутунжаҳон атроф-муҳит куни ҳавонинг ифлосланишига қарши кураш шиори остида нишонланмоқда // Экология хабарномаси 2019 йил 6 сон. – Б. 7.

17. (Электрон ресурс). Экология ва атроф муҳитни муҳофаза қилиш давлат қўмитасининг ахбороти эшитилди / <https://parliament.gov.uz/uz/analytics/34497/?group=182>

18. Шамсутдинова Ф. Цемент ишлаб чиқариш корхонаси ишчиларининг оғиз бўшлиғи аъзолари ҳолати. Тиббиёт фанлари номзод дисс - Б. 77.

19. Газиназарова С., Ахмедов И., Мухамедғалиев Б., Хожиев А. Экологик хавфсизлик – Тошкент: 2009. – Б. 45.

20. 2030 йилгача бўлган даврда Ўзбекистон Республикасининг атроф муҳитни муҳофаза қилиш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, 30.10.2019 йилдаги ПФ-5863-сон Фармони / <https://lex.uz/docs/4574008>

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI VA BIRLASHGAN MILLATLAR TASHKILOTINING MAKTABGACHA TA’LIM SOHASIDAGI HAMKORLIK MASALALARIGA DOIR

Egamberdiyeva T.A.

FarDU, O‘zbekiston tarixi kafedrasi professori, p.f.d

Maxmudov O‘.M.

*FarDU, II bosqich magistranti
maxmudovoktamon0@gmail.com*

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston va Birlashgan Millatlar Tashkiloti hamkorligining muhim yo‘nalishi bo‘lgan ta’lim sohasi o‘zgarishlar, maktabgacha ta’limga qamrab olishdagi ishlar va uning taraqqiyoti, BMT bilan hamkorlikdagi Butunjahon 2-konferensiyasi amaliy haqida so‘z yuritiladi.

Kalit soʻz va iboralar: Barqaror rivojlanish maqsadlari, rezolyutsiya, YUNESKO, konferensiya, YUNISEF, Toshkent deklaratsiyasi, taʼlim sifati.

Аннотация: В данной статье рассказывается об изменениях в сфере образования, что является важным направлением сотрудничества между Узбекистаном и ООН, работе по включению в дошкольное образование и его развитию, а также о 2-й Всемирной конференции в сотрудничестве с ООН.

Ключевые слова и фразы: Цели устойчивого развития, резолюция, ЮНЕСКО, конференция, ЮНИСЕФ, Ташкентская декларация, качество образования.

Annotation: This article debates about changes in the field of education, which is an important direction of cooperation between Uzbekistan and the United Nations, the work on inclusion in nursery school education and its development, and the 2nd World Conference in cooperation with the United Nations.

Key words and phrases: Sustainable development goals, resolution, UNESCO, conference, UNICEF, Tashkent declaration, education quality.

Oʻzbekiston Respublikasi istiqloлга erishgach, xalqaro maydonda teng huquqli mamlakat sifatida tan olinishi, oʻzining dunyo davlatlari orasida siyosiy oʻrnini egallashida Birlashgan Millatlar Tashkilotiga istiqlolning dastlabki davridayoq aʼzolikka qabul qilinishi (1992-yil 2-mart) muhim qadam boʻlib xizmat qildi. Shu davrdan boshlab Oʻzbekiston ushbu xalqaro tashkilot bilan koʻplab sohalarda uzluksiz hamkorlik qilib, barcha sohalardagi aloqalar mustahkamlanib kelinmoqda. Shu oʻrinda, BMTning 2015 – 2030-yillarga moʻljallangan Barqaror rivojlanish maqsadlari (Sustainable Development Goals) global dasturi Oʻzbekiston bilan aloqalarni yangi bosqichga chiqishiga asosiy omillardan biri boʻlib xizmat qilmoqda. Bu dastur turli sohalardagi dunyodagi davlatlar, jumladan Oʻzbekiston uchun ham amalga oshirish zarur boʻlgan 17 ta asosiy maqsadlarni nazarda tutib, Oʻzbekiston hukumati 2018-yil oktabr oyida 16 ta milliy BRM, 125 ta vazifa va 206 ta koʻrsatkichni ularni amalga oshirishni yengillashtirish uchun maʼqullagan edi [1: 1].

Bugungi kunda YUNESCO Oʻzbekistonda va BMTning taʼlim sohasidagi hamkorligining asosiy tayanchidir. Hozirgi kungacha BMTning “Taʼlim barcha uchun” (2000-2015), Savodxonlik 10 yilligi (2002-2013), Barqaror taraqqiyot taʼlimi oʻn yilligi (2004 – 2015) kabi dasturlari bu sohadagi asosiy loyihalar boʻlgan boʻlsa [2: 149], bugungi kunda Barqaror rivojlanish maqsadlarining 4-

maqsadi ya'ni Ta'lim sifati (Quality of education) yo'nalishi bu sohadagi ishlarning yo'nalishlardan biridir .

Maktabgacha ta'lim sohasidagi diqqatga sazovor ishlardan biri O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida" 2017-yil 30-sentabrdagi PQ-3305-son qarorini bajarish yuzasidan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarorining qabul qilinishidir [3: 1]. Unda vazirlik faoliyati va uning maqsad, vazifalari nizomda belgilab berildi. Bu vazirlikning markaziy apparati, hududiy bo'linmalar maktabgacha ta'lim tashkilotlari, direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti, "Ilk Qadam" (IQ) jurnali tahririyati, davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari, Axborot va pedagogika texnologiyalari innovatsion markazi, Maktabgacha ta'limni rivojlantirish jamg'armasi, Ixtisoslashtirilgan loyiha-izlanish instituti, "Infratuzilmani rivojlantirish bo'yicha injiniring" kompaniyasi, Maktabgacha ta'lim vazirligining pedagogika kollejlari uning tarkibiga kiritildi. Vazirlik tomonidan maktabgacha ta'lim muassasalari (MTM)ning moddiy-texnik bazasini yaxshilash, bu yoshdagi bolalarni bosqichma-bosqich MTMlarga qamrab olish, ularning sifatli ta'lim olishi uchun shart-sharoitlarni yaratib berish, malakali pedagog kadrlar tayyorlash kabi muhim vazifalarni o'z zimmasiga olgan edi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti 2018-yil 28-fevral kuni "Davlat maktabgacha ta'lim muassasalari xodimlarining ayrim toifalari mehnatiga haq to'lashni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarorga imzo chekdi. Hujjatga ko'ra, 2018-yil 1-martdan boshlab – mudirlar, tarbiyachilar, metodistlar, o'qituvchilar, defektologlar, psixologlar, musiqa rahbarlari va tarbiyachining yordamchilari mehnatida haq to'lashning bazaviy tarif stavkalarini – 30 foizga; 2018-yil 1-sentyabrdan boshlab: tayyorgarlik (5 yoshdan 6-7 yoshgacha) guruhi tarbiyachilari, oliy ma'lumotli o'qituvchilar, defektologlar, psixologlar mehnatida haq to'lashning bazaviy tarif stavkalarini, ularning bazaviy tarif stavkalari miqdorlarini umumta'lim maktablari boshlang'ich sinflari o'qituvchilarining

bazaviy tarif stavkalari miqdorlariga tenglashtirgan holda – 30 foizga; oliy yoki oʻrta maxsus, kasb-hunar pedagogik maʼlumotli tarbiyachining oʻrinbosarlari mehnatiga haq toʻlashning bazaviy tarif stavkalarini – 20 foizga; maktabgacha taʼlim muassasalari mudirlari mehnatiga haq toʻlashning bazaviy tarif stavkalarini – 10 foizga tabaqalashtirib oshiriladigan boʻldi [4: 1]. Ushbu amalga oshirilgan chora tadbirlar natijasida 2017-yilda MTMda bolalar soni 732.9 mingni tashkil etgan boʻlsa 2021-yilga kelib bu koʻrsatkich 1321.4 ming nafarni tashkil etdi yaʼni deyarli ikki barobarga MTMlardagi bolalar soni oshdi [5: 1].

Ushbu islohotlarda BMTning YUNESKO va YUNICEF tashkilotlarining ham oʻz hissasi mavjudligini alohida taʼkidlash lozim. Chunki, 2018-yildan hozirgi kunga qadar YUNICEF hukumatni erta yoshdagi taʼlimni qoʻllab-quvvatlash uchun deyarli 2 million dollar sarmoya kiritdi [6: 1]. Bundan tashqari, YUNICEF 2019-yil 14-dekabrda Senat tomonidan maʼqullangan Oʻzbekiston Respublikasining “Maktabgacha taʼlim toʻgʻrisida”gi qonuniga oʻz hissasini qoʻshdi.

2020-yil 3-fevralda Toshkentdagi Kichik yoshdagi bolalarni tarbiyalash va taʼlim berish siyosatiga doir masalalar boʻyicha IV Osiyo-Tinch okeani mintaqaviy forumida 48 mamlakat vakillari ishtirok etgan. YUNESKO, YUNISEF, Yosh bolalar masalalari boʻyicha Osiyo-Tinch okeani mintaqaviy tarmogʻi (ARNEC) forum tashkilotchilari edi.

Forumning asosiy maqsadlaridan biri — Osiyo-Tinch okeani mamlakatlari siyosatchilari uchun maxsus maydon tashkil etish boʻlib, unda siyosatchilar, ham bolalar nuqtai nazaridan, ham maktabgacha taʼlim tashkilotlari nuqtai nazaridan oʻz bilimi bilan oʻrtoqlashishlari hamda kichik yoshdagi bolalarning «taʼlim olishga tayyorligi»ni oshirish uchun ilmiy-tadqiqot oʻtkazish, hamkorlik munosabatlarini oʻrnatish, ilgʻor tajribani tarqatish, sohani rivojlantirish siyosatini ishlab chiqish va salohiyatini oshirish strategiyasini muhokama qilingan edi [7: 1].

Undan tashqari, 2021-yil iyul oyida Oʻzbekiston Respublikasi Maktabgacha taʼlim vaziri Agrippina Shin hamda YUNESKO Bosh direktorining taʼlim

bo'yicha o'rinbosari Stefaniya Djannini bilan uchrashib ta'lim sohasidagi masalalar, Toshkent shahrida ilk yoshdagi bolalarga tarbiya va ta'lim berish bo'yicha II Butunjahon konferensiyasini o'tkazish masalasi muhokama qilingan edi. Shuning natijasi sifatida 2022-yil 15-noyabrda Toshkentda YUNESKO bilan hamkorlikda kichik yoshdagi bolalarni tarbiyalash va ta'lim berish bo'yicha o'tkazilgan ikkinchi Butunjahon konferensiyasi o'zaro hamkorlikni yanada mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Bu konferensiyaning O'zbekistonda, Toshkentda o'tkazilishi kichik yoshdagi bolalarni ta'limga qamrab olish bo'yicha qilingan so'nggi yillardagi amaliy ishlarning ijobiy mahsuli va O'zbekiston bunda yetakchi davlatlar qatoridan muosib o'rin olayotganligidan dalolat beradi. Misol sifatida ko'rsatish mumkinki, YUNESKO Bosh direktori Odri Azule konferensiyada shunday dedi: "O'zbekistonda biz YUNESKOning 2022-yilni ta'lim uchun sa'y-harakatlarni safarbar qilish yiliga aylantirish majburiyatidan kelib chiqqan holda dunyoga kuchli xabar yuborish imkoniyatiga egamiz. Mana, Toshkentda biz yashashni xohlaydigan – o'z farzandlariga g'amxo'rlik qiladigan, ularga rahbarlik qiladigan va ularga munosib barcha e'tiborni qaratadigan jamiyat modelini aniqlashimiz kerak". Bu fikrlar O'zbekiston va BMT hamda uning asosiy tarmoqlaridan bo'lmish YUNESKO bilan hamkorlikning naqadar mustahkamlanganligini bildiradi.

Konferensiyada Shavkat Mirziyoyev nafaqat maktabgacha ta'lim balki undan keyingi boshqichdagi ta'lim jarayonlariga ham O'zbekistonning munosabati nechog'lik qat'iy va kuchli e'tborda ekanligini ta'kidlab quyidagi fikrlarni bildirdi. "Biz yurtimizda Uchinchi renessans barpo etish masalasini strategik vazifa sifatida oldimizga qo'yib uni milliy go'oya darajasiga ko'tarmoqdamiz. Biz maktabgacha va maktab ta'limi, oliy ta'lim tizimi hamda ilmiy madaniy muassalarni kutilayotgan renessansning 4 uzviy halqasi deb bilamiz. Bog'cha tarbiyachisi, maktab muallimi, professor o'qituvchilar va ilmiy ijodiy ziyolilarimiz esa yangi uyg'onish davrining 4 tayanch ustuni deb hisoblaymiz" – dedi edi O'zbekiston Respublikasi prezidenti Sh.Mirziyoyev.

Konferensiyada shuningdek, prezident so‘nggi yillarda maktabgacha ta’lim sohasida amalga oshirilgan ishlarning natijasini bir qancha statistik ma’lumotlar asosida ko‘rsatib o‘tib, bular shunchaki raqamlar bo‘lmay, buning zahirida ko‘plab mehnat, mashaqqat va mablag‘ yotishiga ham urg‘u berdi. “So‘nggi yillarda mamlakatimizda bog‘chalar soni 6 barobarga ko‘paydi. O‘lis va chekka hududlarda minglab oilaviy bog‘chalar tashkil qilindi. Tarbiyachi va pedagoglar soni ham 3 barobarga o‘shib, 160 mingga yetdi. Shuningdek, pedagog kadrlarning malakasini tizimli oshirib borish ishlari ham yo‘lga qo‘yildi. Ushbu choralar natijasida bog‘chalarda ta’lim va tarbiya oladigan bolalar sonini 600 mingdan 2 millionga yetkazilib, qamrov ko‘lami 70 foizga chiqdi” – deb ta’kidladi. Ushbu raqamlarning maktabgacha ta’limga erta yoshda qamrab olishdagi qay darajada o‘shish ekanligini ko‘rsatish uchun 2019-yildagi ba’zi raqamlarga qarab o‘tish kifoya. YUNISEF dunyo bo‘yicha jami 175 mln, O‘zbekistonda esa 1600000 maktabgacha yoshdagi bolalarning 70 foizi dastlabki ta’lim jarayoniga qamrab olinmaganligini hisobot qilgan edi. Shundan so‘ng 2019-yil 16-dekabr kuni prezident Shavkat Mirziyoyev “Maktabgacha ta’lim va tarbiya to‘g‘risida”gi 11 bob 58 moddadan iborat Qonunni imzoladi **[8: 1]**. Qonunda bu sohadagi kelgusida qilinishi kerak bo‘lgan ishlar tizimi belgilab berildi. Unga ko‘ra 4 ta turdagi:

1. Umumiy turdagi;
2. Ko‘p tarmoqli ixtisoslashtirilgan;
3. Inkluziv guruhlariga ega;
4. Qo‘shma turdagi maktabgacha ta’lim tashkilotlari tashkil etilishi belgilab berilgan edi.

Buning natijasida, xususiy MTMLar soni ham keskin oshib davlat tomonidan imtiyozli subsidiyalar berila boshlandi va buning natijalari yuqoridagi konferensiya hisobotida qayd etildi. Shuningdek kichik yoshdagi bolalarni tarbiyalash va ta’lim berish bo‘yicha o‘tkazilgan ushbu ikkinchi Butunjahon konferensiyasida Shavkat Mirziyoyev;

- Mazkur konferensiyani muntazam ravishda o‘tkazib turish;

- Toshkentda YUNESKOning mintaqaviy markazini tashkil etish;
- Kichik yoshdagi bolalar ta'limi bo'yicha jahon tashkiloti bilan qo'shma loyiha va tadqiqotlarni olib borish, tarbiyaning yangicha uslublarini va metodik qo'llanmalarni tayyorlash uchun keng qamrovli dasturni ishlab chiqish;
- Jahonda to'plangan ilg'or tajribalar, zamonaviy o'qitish interaktiv uslublari, amaliy bilim va ko'nikmalari bilan o'zaro almashish maqsadida tarbiyachilar xalqaro hamjamiyati tashkil etish;
- Mazkur konferensiya yakunlari bo'yicha BMT Bosh Assambleyasining bolalar tarbiyasi masalalari umumbashariy taraqqiyotga erishishning muhim omili ekanligi to'g'risida maxsus rezolyutsiyasini qabul qilish taklif va tashabbuslarini ilgari surdi.

Konferensiya yakunlari bo'yicha "Toshkent deklaratsiyasi" qabul qilinib 150 mamlakat imzolash uchun tanlandi **[9: 1]**. Ushbu deklaratsiyada maktabgacha ta'lim sohasidagi 2030-yilgacha bo'lgan davr uchun xalqaro miqyosda asosiy tamoyillar belgilab berilgan. Hujjat konferensiya doirasidagi maslahatlashuv jarayoni orqali tayyorlangan va imzolanganidan so'ng BMT oltita rasmiy tilga tarjima qilinadi hamda YUNESKOga a'zo davlatlarga tarqatiladi. Unda o'quv dasturlari va pedagogika sifati va dolzarbligini oshirish, barcha bolalar uchun teng va inklyuziv ta'lim xizmatlarini ta'minlash va favqulodda vaziyatlarda kichik yoshdagi bolalarni tarbiyalash va ta'lim berishga kirish huquqlarini himoya qilish va kafolatlash kabi tamoyillar qamrab olingan.

Xulosa o'rnida aytish joizki, O'zbekiston va BMT o'rtasidagi munosabat so'nggi yillarda barcha sohalarda ayniqsa ta'lim sohasida yanada rivojlanib mustahkamlanib bormoqda. Bunda har ikki tomonning o'zaro hamkorlikdagi hamohang siyosati, o'z maqsad va harakatlaridagi yakdillikning ko'rinishi bo'lmish Barqaror rivojlanish maqsadlari dasturi va uning amaliyoti bo'yicha O'zbekiston tomondan amalga oshirilayotgan ishlar muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Kichik yoshdagi bolalarga ta'lim berish va sohaga zamonaviy pedogogik texnologiyalarni jalb qilish orqali bolalarni aqliy va jismoniy

imkoniyatlarini oshirish har ikki tarafning diqqat markazidagi asosiy masala bo'lib kelmoqda. Shuningdek, O'zbekiston va xorijiy davlatlar o'rtasida tajriba, malaka almashinishi hamda yanada rivojlantirishi borasida samarali ishlar amalga oshirilmoqda. Huquqiy-me'yoriy hujjatlar qabul qilinib, asosiy konsepsiyalar belgilab olindi.

Foydalanilgan manba va adabiyotlar:

1. <https://uzbekistan.un.org/uz/sdgs>
2. Egamberdiyeva T, Salmonov A, Siddiqov I. BMT va mustaqil O'zbekiston: hamkorlik asoslari, yo'nalishlari va istiqbollari (o'quv uslubiy qo'llanma) – Farg'ona, 2014.
3. <https://lex.uz/docs/-3422069>
4. <https://xs.uz/uz/post>
5. stat.uz
6. <https://www.unicef.org/uzbekistan>
7. <https://dunyo.info/uz/site>
8. <https://lex.uz/docs/-4646908>
9. <https://www.intellinews.com>

ЎЗБЕКИСТОНДА ИСЛОМ ДИНИ ТАШКИЛОТЛАРИ ФАОЛИЯТИ ТАРИХИДАН

Жаҳонгиров Ю.С.

*АДУ, Ўзбекистон тарихи кафедраси
таянч докторанти*

Аннотация: Мақолада Ўзбекистон Республикаси мустақиллик йилларида юртимиздаги исломий диний ташкилотларнинг аҳволи, Ўзбекистон мусулмонлари идораси тасарруфидаги диний ташкилотлар масжид ва мадрасалар фаолияти умий контекста таҳлил этилган. Республикада мусулмон ташкилотларининг ҳуқуқий базасининг яратилиши, мавжуд исломий таълим муассасалари фаолиятига доир маълумотлар умумлаштирилган.

Калит сўз ва иборалар: масжид, мадраса, Исламий таълим муассасалари, мударрис, талаба, “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида”ги Қонун, Ўзбекистон Мусулмонлари Идораси

Аннотация: В статье анализируется положение исламских религиозных организаций в нашей стране за годы независимости Республики Узбекистан, деятельность религиозных организаций, мечетей и медресе, находящихся в ведении Управления мусульман Узбекистана. Обобщена информация о создании правовой базы